

بررسی مفهوم رشد جزایی با نگاهی به رویکرد جدید قانونگذار پیرامون اعدام کودکان زیر ۱۸ سال

سید عباس پور هاشمی

استادیار و عضو هیأت علمی گروه حقوق محیط زیست، واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی تهران

زهرا فتحی هفشجانی

وکیل پایه یک دادگستری و کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان

پرستو قربانی دهکردی

کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات اراک

چکیده

در حقوق ایران، سن مسؤولیت کیفری و سن بلوغ کیفری یکسان بوده و کودک بلافاصله پس از ورود به سن ۹ یا ۱۵ سالگی و برخورداری از بلوغ جنسی، وارد سن بلوغ کیفری شده و همانند بزرگسالان با وی برخورد جزایی خواهد شد. در حالی که این مساله با مقررات بین‌المللی و ضوابط پذیرفته شده در اکثر کشورهای دنیا در تعارض بوده و عدالت و انصاف نیز ایجاب می‌کند، که مسؤولیت کیفری اشخاص فاقد رشد جزایی با اشخاصی که از عقل و رشد کامل برخوردارند، متفاوت باشد. با این حال بدلیل کاستی‌های قانون سابق و تحت تاثیر توصیه‌های مراجع بین‌المللی، تغییرات قابل توجهی در واکنش کیفری نسبت به اطفال مرتکب جرمی مستوجب حد یا قصاص ایجاد شده است. در واقع هرچند قانونگذار صراحتاً مسأله رشد کیفری را نپذیرفته، اما در ماده ۹۱ اشاره به این نکته می‌کند، که اگر افراد بالغ کمتر از ۱۸ سال، مرتکب جرائم موجب حد یا قصاص شوند، ولی اثبات شود که قبح عمل را نمی‌فهمیدند و متوجه ماهیت عمل نبوده‌اند، حد یا قصاص علیه آنها اجرا نشده و به مجازات سبک‌تر تعزیری تبدیل می‌شود. بنابراین این راه وجود دارد که در رابطه با افراد کمتر از ۱۸ سال، اگر واقعاً برای قاضی محرز بشود که آنها ماهیت عمل و قبح آن را درک نمی‌کردند، به جای اجرای حد یا قصاص، حکم به مجازات تعزیری بدهد. چنین چیزی در قوانین کشورهای دیگر نیز بی‌سابقه نیست. لذا در این مقاله به روش توصیفی-تحلیلی، ضمن بررسی مفهوم رشد جزایی و ارتباط آن با بلوغ و سن مسؤولیت کیفری و اسناد مرتبط، اهمیت تفکیک پدیده‌ی بلوغ از رشد جزایی مدنظر است، چرا که رشد جزایی و بلوغ جنسی ضرورتاً لازم و ملزوم یکدیگرند نیستند و باید بین آنها تمایز قائل شد و آنچه که ملاک اهلیت جزایی و تحمیل مسؤولیت کیفری است، رشد جزایی است، نه بلوغ جنسی و به عبارت دیگر برای احراز مسؤولیت کیفری در حقوق عرفی احراز رشد عقلی ضروری است. به نظر می‌رسد، قانونگذار نیز با درنظر گرفتن تمایزات سن بلوغ و سن مسؤولیت کیفری و در جهت اهداف رهنمودهای اسناد بین‌المللی با توسعه‌ی اختیارات قضایی مجازات‌های حد و قصاص در مورد مرتکبین زیر ۱۸ سال گام‌هایی در راستای رسیدن به یک نظام مطلوب مسؤولیت کیفری اطفال برداشته و در جایگاه بهتری نسبت به قوانین پیشین قرار دارد.

کلمات کلیدی: رشد جزایی، مجازات حدود و قصاص، کودکان زیر ۱۸ سال، قانون مجازات